

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка**

ПЕТРЕНКО КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 321:323.213

**ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ
(ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ)**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ - 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, МОН України.

Науковий керівник доктор політичних наук, професор
ЗЕЛЕНЬКО ГАЛИНА ІВАНІВНА,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф.Кураса НАН України,
провідний науковий співробітник відділу теоретичних
і прикладних проблем політології.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
КОРНІЄВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ,
Національний інститут стратегічних досліджень,
головний науковий співробітник сектору
громадянського суспільства відділу розвитку
політичної системи;

кандидат політичних наук
СТОЙКО ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА,
Інститут держави і права
ім. В.М.Корецького НАН України,
старший науковий співробітник.

Захист відбудеться 26 вересня 2016 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.41 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, кім. 330.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «22» червня 2016 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Постригань Г.Ф.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У ХХІ столітті з розвитком інформаційного суспільства зростає суспільний запит на участь у суспільно-політичних процесах і, як наслідок, актуалізується необхідність пошуку нових механізмів впливу суспільства на процеси формування та ухвалення політичних рішень. Як відомо, політика реагує на організовані інтереси, тому логічно, що громадяни об'єднуються у громадські організації (ГО), які перебирають на себе окремі сфери компетенції держави, - передусім ті, що безпосередньо стосуються неполітичного життя суспільства. Наслідком розширення суспільного запиту на власну участь є унормування державою сфер компетенцій організацій громадянського суспільства, механізмів громадської участі, механізмів інтеракції держави і громадянського суспільства тощо. Тим самим відбувається правова та політична інституціоналізація громадських об'єднань.

Водночас, громадські об'єднання, на відміну від політичних партій, не є політичними за своєю суттю. Проте, залишаючись опосередкованим суб'єктом політичного процесу, вони утворюють самостійний політичний інститут. І якщо у сталих демократіях інституційна спроможність організацій громадянського суспільства формувалася історично, то у молодих демократіях суспільству фактично доводиться «відвойовувати» сфери компетенції у держави, що спричиняє суспільно-політичні кризи. При цьому, вплив ГО здебільшого лишається фрагментованим, епізодичним. Тому визначення інституційних засад участі громадянського суспільства у суспільно-політичних процесах в Україні покликане допомогти відповісти на питання подальшої траєкторії розвитку країни – через неконвенційну політичну участь і політичні кризи чи через цивілізовані форми інтеракції держави і суспільства.

Більше того, досвід революційних подій в Україні 2013-2014 рр. та нинішніх політичних процесів наочно продемонстрував, що в Україні більш дієвими лишаються неконвенційні форми суспільно-політичної участі. Це є прямим наслідком низької ефективності політичних інститутів та низької інституційної спроможності громадянського суспільства. Причиною є специфіка України як транзитної держави, де існує великий дисонанс між кількісними і якісними показниками розвитку громадянського суспільства. Адже кількість зареєстрованих ГО не відображає повною мірою їх фактичний вплив. Натомість, саме якісні показники розвитку громадянського суспільства, які виміряти значно складніше, відображають його реальне значення – інституційну спроможність. Однак такий аспект тільки в останні роки набуває поширення серед вітчизняних дослідників і, відповідно, актуалізує тему представленого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках теми наукових досліджень філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації» та науково-дослідної теми філософського факультету

11БФ041-01 «Філософсько-світоглядні та політологічні аспекти гуманітарного розвитку сучасного суспільства».

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є визначення інституційного аспекту взаємодії громадських об'єднань та держави в Україні. Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних задач дослідження:

- розкрити теоретичні засади дослідження взаємодії громадських об'єднань та держави;
- виокремити і охарактеризувати світові моделі інституційної взаємодії громадських об'єднань та держави;
- дати оцінку і визначити, до якої із світових моделей взаємодії громадських об'єднань та держави належить Україна;
- дослідити нормативно-правову базу, якою регулюється взаємодія громадських об'єднань та держави в Україні;
- розкрити особливості інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні;
- на основі проаналізованого матеріалу з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні фактори політичної інституціоналізації громадських об'єднань в Україні.

Об'єктом дослідження є взаємодія громадських об'єднань та держави.

Предметом дослідження є інституційний аспект взаємодії громадських об'єднань та держави в Україні.

Теоретико-методологічною основою аналізу процесу інституціоналізації громадських об'єднань в контексті взаємодії з державою став новий інституціоналізм. Крім того, з-поміж **методів дослідження** було використано: системний, компаративістський, структурно-функціональний, статистичний та формально-юридичний методи. Так, системний метод дослідження дав можливість виявити загальні закономірності процесу взаємодії держави та громадських об'єднань у різних країнах світу та в Україні. За допомогою компаративістського методу було охарактеризовано світові моделі взаємодії громадських об'єднань та держави, характерні для сталих і молодих демократій, виявлено особливості кожної з них. Структурно-функціональний метод дав змогу визначити роль кожного елемента у процесі інституціоналізації громадських об'єднань, виявити функціональні зв'язки між ними та державою. За допомогою статистичного методу було досліджено практику функціонування громадських об'єднань у зарубіжних країнах та в Україні, виявлено загальну послідовність розвитку процесів інституціоналізації громадських об'єднань. Формально-юридичний метод використано з метою вивчення зарубіжних і вітчизняних нормативно-правових актів з проблематики дослідження. Сума зазначених методів дозволила визначити стан інституційної спроможності ГО в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній політичній науці було комплексно досліджено інституційні аспекти взаємодії держави та громадських об'єднань в Україні. Вивчено нормативний, регулятивний і емпіричний досвід взаємодії громадських об'єднань та держави у зарубіжних країнах та в Україні. У межах проведеного дослідження отримано

наступні результати, що відзначаються науковою новизною та виносяться на захист:

- запропоновано авторське визначення поняття «інституційна спроможність громадських об'єднань» як результат взаємодії громадських об'єднань та держави, який проявляється у здатності громадських інститутів виконувати покладені на них функції (надавати соціальні послуги) у визначених нормативно-правових рамках;

- поглиблено наукові знання про світові моделі взаємодії громадських об'єднань та держави: англосаксонську, корпоративну, скандинавську, середземноморську. На основі вивчення законодавства зарубіжних країн, а також співставлення досвіду інституційної взаємодії громадських об'єднань та держави в країнах-представницях світових моделей, автором запропоновано додати до існуючого переліку східноєвропейську модель. Східноєвропейська модель характеризується наступними особливостями: сприятливе нормативно-правове поле для діяльності ГО, що зумовило помітну активізацію громадського сектору з 90-х рр. ХХ ст.; відсутність налагоджених механізмів взаємодії державної влади та громадянського суспільства, що створює бюрократичні перешкоди в ході реєстрації, діяльності та звітності громадських об'єднань; високий вплив екзогенних чинників через запозичення досвіду сталих демократій і підтримку та стимуляцію діяльності громадських об'єднань фондами країн Західної Європи та США; дисонанс між кількісними і якісними показниками розвитку ГО;

- вперше у вітчизняній науці обґрунтовано належність України до східноєвропейської моделі взаємодії громадських об'єднань та держави. Доведено, що в Україні відбувається активна інституціоналізація громадянського суспільства; поступово налагоджуються механізми співпраці з органами державної влади при загальному курсі на реформування політичної системи та заміну корупційних практик правовими; правове поле у діяльності громадських об'єднань в Україні, як і в більшості країн ЦСЄ, має більш дозвільний характер, ніж в країнах ліберальної та корпоративної моделей;

- подальшого розвитку набуло дослідження нормативно-правової бази України у галузі регулювання взаємодії громадських об'єднань та держави. Зокрема, розкрито вплив чинних правових норм на процес інституціоналізації громадських об'єднань в Україні. Виявлено позитивні та негативні тенденції функціонування ГО в Україні. Встановлено, що позитивні тенденції тісно пов'язані з реформуванням законодавства у галузі регулювання діяльності громадянського суспільства та його наближенням до європейських стандартів після прийняття Закону України «Про громадські об'єднання» від 2013 року. До негативних тенденцій відноситься недостатня урегульованість правових та організаційних інструментів взаємодії з органами державної влади, в результаті чого діяльність громадських об'єднань в Україні обмежується переважно інформаційно-просвітницькою, експертно-аналітичною, моніторинговою, правозахисною та благодійною діяльністю.

- обґрунтовано авторське бачення особливостей інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні на основі аналізу емпіричних

даних, статистичної та офіційної інформації, міжнародних рейтингів. Доведено, що, незважаючи на вдосконалення нормативно-правової бази в Україні, досить повільно відбувається забезпечення системної та результативної співпраці органів державної влади із громадськими інститутами. Показано, що співпраця ГО та органів державної влади часто носить формальний характер, а рекомендації, вироблені громадськістю, не обов'язково беруться до уваги відповідними органами влади;

- запропоновано об'єктивну оцінку сучасного рівня інституціоналізації громадських об'єднань в Україні, з'ясовано чинники, що перешкоджають швидкій інституціоналізації громадських об'єднань в Україні – суб'єктивні та об'єктивні. До суб'єктивних чинників належать: висока залежність громадських об'єднань від спонсорських коштів («грантоїдство»); патерналізм; корумпованість ГО; низька політична культура населення; створення фіктивних ГО; популізм; низький індекс організаційної спроможності громадських об'єднань. До об'єктивних чинників віднесено: низьку активність виконавчих органів з питань надання підтримки громадськості; високий рівень політичного абсентеїзму в суспільстві; корупцію у державних установах; патерналізм з боку державних органів. Крім того, встановлено, що в Україні має місце відставання політичної інституціоналізації громадських об'єднань від правової, наслідком чого є низький рівень інституційної спроможності громадянського суспільства і дисонанс між формальними і фактичними показниками його розвитку;

- запропоновано рекомендації щодо вдосконалення взаємодії громадських об'єднань та органів державної влади в Україні, а саме: вдосконалити інструменти комунікації між громадськими об'єднаннями та державною владою через дерегуляцію, у тому числі через розвиток системи електронного врядування; посилити контроль з боку громадськості над дотриманням посадовими особами законодавства, виконавчої дисципліни та публічної звітності; посилити комунікацію між громадськими об'єднаннями та суспільством через постійне оприлюднення якісних звітів на веб-сайтах, видання аналітичної літератури, популяризації громадських ЗМІ; виробити прозорі механізми фінансування громадських об'єднань з державного та місцевих бюджетів, розробити чіткі і суворі методи контролю за використанням коштів та санкції за здійснення корупційних схем; виробити та втілити нові механізми взаємодії між владою і громадськістю, характерні для українського менталітету та традицій; конкретизувати повноваження наявних в Україні громадських рад при органах державної влади; забезпечити контроль над іноземним фінансуванням ГО в Україні через створення відкритих баз даних діючих проектів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи можуть сприяти практичному розв'язанню проблем функціонування громадянського суспільства в Україні і використовуватись при створенні відповідних нормативно-правових актів та рекомендацій для вдосконалення заходів державної політики. Висновки та положення дисертації можуть бути також використані у педагогічній, науково-дослідній роботі, при підготовці навчальної літератури з політології, присвяченої проблемам інституціоналізації

громадських об'єднань та механізмів інтеракції ГО та держави, спецкурсів із зазначеної проблематики.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на щорічних міжнародних наукових конференціях «Дні науки філософського факультету» в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у 2013-2014 роках, на міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем суспільних наук» у 2014 році та на п'ятій міжнародній конференції з розвитку історичних та політичних наук «The Fifth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia» у 2015 році.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження представлено у 6 статтях, 5 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у науковому закордонному виданні, а також у чотирьох тезах доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Роботу складають вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 165 сторінок. Список використаних джерел нараховує 205 найменувань на 19 сторінках. Робота ілюстрована 8 таблицями та 11 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У «**Вступі**» обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано зв'язок із науковими програмами та темами, в рамках яких виконано дослідження, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано відомості щодо апробації та структури дисертації.

Перший розділ «**Теоретичні засади дослідження взаємодії громадських об'єднань та держави**» присвячено розгляду концептуального підґрунтя інституційних аспектів взаємодії громадських об'єднань та держави. На основі аналізу літературних джерел, нормативних актів та наукових теорій виокремлено та розглянуто ключові поняття, необхідні для розкриття форм взаємодії: держава (С.Білошицький, В.Мельниченко, М.Паламарчук, М.Панов, В.Приходько, А.Романюк, Г.Ситник, П.Штомпка та ін.), громадянське суспільство (Е.Афонін, В.Бакуменко, Н.Бондаренко, К.Гаджиєв, В.Козаков, О.Корнієвський, А.Мацюк, В.Місюра, М.Пірен, В.Ребало, С.Телешун, В.Цвих, О.Чемшит, О.Якубовський та ін.), громадське об'єднання (відповідно до законодавства України), політичний та соціальний інститут в контексті інституційної теорії (В.Андрусів, О.Ващенко, Є.Головаха, О.Ковальова, С.Макеєва, Н.Паніна, Р.Д.Патнам, Дж. Сарторі, О.Півторак, М.Примуш, Б.Радченко, О.Рибій, О.Скрипнюк, О.Стойко, Ю.Ткачук, Л.Усаченко, А.Француза, Ю.Чернецький та ін.), інституціоналізація громадських об'єднань (П.Морган, Д.Найт, Д.Норт, А.Тобелем, Ф.Фукуяма та ін.), правова та політична інституціоналізація (Г.Зеленько, М. Ставнійчук та ін.), концепт «інституційна спроможність» (Е. Гріндел, А. Толобем, А. Сен та ін.). Теоретико-

методологічною основою аналізу процесу інституціоналізації громадських об'єднань в контексті взаємодії з державою став новий інституціоналізм.

В основі дослідження класичного інституціоналізму були переважно базові політичні інститути – держава, уряд, парламент, політичні партії тощо. Новий інституціоналізм, який став адекватним виразником соціально-політичних реалій ХХІ ст., залучає до сфери аналізу неформальні інститути, а також інститути «другого порядку» (Г. Петерс, Д.Марч, Й.Олсен, М. Оріу, Д. Найт, Дж. Коммонс, Т. Парсонс та ін.). З огляду на це політична система розглядається як сукупність формальних і неформальних інститутів, що спрощує тлумачення й вивчення соціальних процесів за допомогою структуризації та систематизації об'єктів дослідження.

Тому актуалізовано проблему інституціоналізації громадських інститутів як повноцінних суб'єктів сучасних соціально-політичних систем, що обумовлює визначення їх статусу в системі суспільних інститутів і відносин. У вітчизняній науковій літературі питання політичної інституціоналізації громадських об'єднань мало вивчене. В концепціях українських науковців та у аналітичних виданнях і звітах всесвітніх організацій (таких як ОБСЄ, Freedom House, ООН) процес інституціоналізації розуміють як процес визначення і оформлення організаційних та правових структур органів державної влади задля задоволення суспільних потреб (Г. Зеленько); утворення, закладення і розвиток будь-яких нових державних і суспільних інституцій як усталених форм організації діяльності людини (В. Зимогляд); як спроможність неприбуткового сектора реалізовувати проекти та надавати послуги замість держави, тобто потенціал сектора як надійного та відповідального партнера держави в забезпеченні суспільства товарами та послугами (Координатор проектів ОБСЄ в Україні) тощо.

Дієвість громадських інститутів у практиках країн розвиненої демократії відображено в понятті «інституційної спроможності», розроблено кількісні індекси для її оцінки. Концепція інституційної спроможності по-різному описана в працях зарубіжних науковців. Деякі автори визначають її як залучення, процес; інші – як результат (П.Морган), інституційну якість (Ф.Фукуяма), властивість управління (Е.Гріндел), організаційну характеристику (А.Толобем), фактор, що розкриває можливості індивідуальності (А.Сен). Термін «інституційна спроможність» вживають і як синонім до слів «якісне управління», «ефективність». Це поняття відображає здатність певної соціальної структури реалізовувати колективні дії та створювати інновації з метою досягнення поставленої мети.

На основі аналізу літературних джерел визначено, що поняття «спроможність» відображає здатність соціальних інститутів реалізовувати покладені на них функції, а «інституційна спроможність» є показником комплексної взаємодії інститутів та держави, яка створює зовнішні умови для самореалізації соціальних інститутів. Виходячи з цього, автором запропоновано власне визначення поняття «інституційна спроможність» в контексті вивчення громадських об'єднань: це результат взаємодії громадських об'єднань та держави, який проявляється у здатності громадських інститутів виконувати

покладені на них функції (надавати соціальні послуги) у визначених державою нормативно-правових рамках.

Процесуальним відображенням взаємодії держави та громадських об'єднань є правова та політична інституціоналізація останніх. Процесом встановлення нормативних рамок для розвитку громадських інститутів у державі є правова інституціоналізація, яка відбувається «згори донизу» або «знизу догори». У відносинах «згори донизу» держава впливає на громадські об'єднання, надаючи ресурси та контролюючи наявні кошти. На противагу цьому, взаємодія «знизу догори» надає можливість неурядовим організаціям впливати на створення та зміну правового середовища у державі. Політична інституціоналізація передбачає формування дієвої розгалуженої системи соціальних інститутів, що виконують функції громадського захисту, самоорганізації та контролю. Вона потребує акумулювання значних зусиль та ініціативи громадян, урегулювання внутрішніх та зовнішніх зв'язків, але має результатом якісне функціонування громадянського суспільства. Встановлено, що лише за умови відповідності правової та політичної інституціоналізації в країні громадські об'єднання мають можливість демонструвати високі показники інституційної спроможності.

Залежно від політичного режиму – демократичного, авторитарного чи тоталітарного – виникають різні моделі, механізми, форми й типи взаємодії держави та громадських об'єднань. Так, тоталітарний режим відповідає моделі владарювання і підпорядкування; перехідна модель властива державам із авторитарним режимом; управлінська модель відображає відносини у демократичних державах. Саме вони визначають якість кінцевого результату діяльності громадських об'єднань у суспільстві, виконання чи невиконання покладених на них соціальних функцій.

У другому розділі **«Особливості взаємодії громадських об'єднань та держави: зарубіжний досвід та Україна»** використано функціональний підхід для аналізу процедурних особливостей взаємодії громадських об'єднань та держави у ряді країн світу – сталих та молодих демократіях – через вивчення відповідних нормативно-правових актів цих країн: конституційно-правові засади інституціоналізації громадських об'єднань; нормативні підходи до визначення та класифікації неурядових організацій, а також розподілу їх суспільних і політичних повноважень; правила реєстрації громадських об'єднань; особливості та функції державних органів, створених для взаємодії з громадськими інститутами; структуру та вимоги до керівництва громадських об'єднань, а також обов'язкову звітність перед державою і санкції тощо.

Результатом аналізу стало виокремлення світових моделей інституційної взаємодії громадських об'єднань та держави (фактично – моделі інституціоналізації громадських об'єднань): англосаксонську (США, Канада, Великобританія), корпоративну (Німеччина, Франція), скандинавську (Швеція), середземноморську (Італія, Іспанія) та східноєвропейську (країни Центральної та Східної Європи, у тому числі й Україна). Пропонована класифікація світових моделей спирається на теоретичні концепції провідних науковців з даної політологічної проблематики.

Англосаксонська (ліберальна) модель побудована на громадських засадах, заснована на принципах лібералізму та добровільності. Держава не втручається в діяльність громадянського суспільства, а основним джерелом фінансування громадських організацій є вклади приватних осіб. Англосаксонській моделі притаманний високий рівень громадянської самосвідомості в суспільстві, що ґрунтується на ідеології індивідуалізму. Перевагою ліберальної моделі є значний контроль за органами державної влади з боку громадянського суспільства. Громадські об'єднання фінансово та політично незалежні від державних інститутів, а відтак, можуть виступати протиположною державній політиці та захисниками інтересів громадськості. Недоліком зазначеної моделі є значне відділення громадського сектору від державних інститутів, ризик виникнення протистояння.

Для корпоративної моделі характерний тісний зв'язок і взаємодія між державою та громадськістю, що представлена сильними, організаційно оформленими громадськими організаціями. Держава фінансує суспільно корисні громадські об'єднання та покладається на них у своїх політичних програмах. Громадські організації відзначаються згуртованістю, великою кількістю членів, професіоналізмом і утворюють основу потужного громадянського суспільства. Перевагою корпоративної моделі є висока продуктивність громадянського суспільства, його злагоджена діяльність і організованість. Громадські організації якісно реалізують свої функції та соціальне призначення. Водночас, недоліком такого типу взаємодії можна вважати недостатню самостійність останніх.

У країнах-представниках середземноморської моделі історично не склалася традиція сильного громадянського суспільства. Соціальний зв'язок забезпечується через сім'ю та церкву, а сектор громадських організацій малорозвинений. Проте останні декілька десятиріч простежується поштовх у сфері громадських об'єднань зазначених країн, що пояснюється активною розбудовою демократії в ЄС. Залежно від того, хто підхопить ініціативу розвитку громадянського суспільства – держава або громадськість, чи буде воно побудоване знизу чи згори, може відбутися перехід країн середземноморської моделі до корпоративної чи ліберальної.

Особливістю країн скандинавської моделі є принцип держави загального добробуту, який покладено в основу взаємодії між державою та громадськими інститутами. Держава має сильні важелі впливу на громадські об'єднання, визнається первинною, порівняно з громадянським суспільством, роллю. Добре розвинене соціальне забезпечення громадян, громадські об'єднання працюють у галузях, не зайнятих державою. Чисельність громадських інститутів в країнах скандинавської моделі невисока, вони регулюються державою, проте мають високу інституційну спроможність.

В результаті проведених досліджень автором була виділена та запропонована до типології ще одна модель взаємодії громадських об'єднань та держави – східноєвропейська, до якої слід віднести країни Центральної та Східної Європи (Чехія, Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, Болгарія, Румунія, Україна, Молдова, а також країни Балканського півострова).

Характерно, що до східноєвропейської моделі можна також віднести деякі країни, які географічно виходять за межі Європи, проте поділяють її цінності та пріоритети розвитку (Туреччина, Грузія). У країнах, які належать до східноєвропейської моделі, сучасна хвиля розвитку громадянського суспільства та інституційного оформлення громадських об'єднань почалася у 80-90-х роках ХХ століття після розпаду СРСР. За останні 20-30 років у цих країнах було оновлено законодавство щодо регулювання діяльності громадських інститутів, триває активний пошук ефективних механізмів взаємодії між громадськими об'єднаннями та державою. Однією з характерних рис східноєвропейської моделі є здебільшого несистематизоване нормативно-правове оформлення умов функціонування громадських об'єднань, що є наслідком фактично процесу «відвойовування» громадянським суспільством сфер компетенцій у держави; неврегульованість благодійності, отримання прибутків, державного фінансування, що зменшує дієздатність та автономність громадських об'єднань. Проте очевидною для країн цієї моделі є тенденція до розширення галузей співробітництва, збільшення форм і механізмів співпраці, а також інституціоналізація партнерства задля забезпечення спадкоємності та стійкості.

Належність України до східноєвропейської моделі обґрунтовано виокремленням характерних спільних ознак процесу інституціоналізації громадських об'єднань: нова хвиля розвитку громадянського суспільства в результаті розпаду СРСР і здобуття власної державності; високий розмах суспільно-політичних рухів в Україні, серед яких Помаранчева революція та Революція гідності, що поклали початок демократичним перетворенням у країні за активної участі громадських об'єднань; процес активної інституціоналізації елементів громадянського суспільства та налагодження механізмів співпраці з органами державної влади при загальному курсі на реформування політичної системи; стимулювання розвитку громадянського суспільства в Україні країнами Західної Європи та США; існування бюрократичних перешкод у процесі реєстрації, діяльності та звітності громадських об'єднань, які виникають через відсутність відшліфованих інструментів роботи з боку органів державної влади; дозвільний характер правового поля у порівнянні із країнами ліберальної та корпоративної моделей.

Фактичному обґрунтуванню запропонованих у другому розділі тез щодо процесу інституціоналізації громадських об'єднань в Україні, а також оцінці рівня їх інституційної спроможності присвячено третій розділ **«Інституційна спроможність громадських об'єднань в Україні»**. Принципи взаємодії громадських об'єднань з органами державної влади як персоніфікованими суб'єктами держави визначаються законодавством України, де передбачено такі основні інструменти взаємодії органів державної влади та громадських об'єднань: консультації з громадськістю, створення спільних органів і робочих груп, участь у громадських слуханнях; доступ до публічної інформації шляхом подання інформаційних запитів; подання пропозицій та звернень до депутатів та державних органів; участь у конкурсах соціальних проєктів; утворення та функціонування громадських рад при органах державної влади всіх рівнів; проведення громадських обговорень у формі дебатів, конференцій з обміну

думками, громадських слухань, теле- та радіодебатів, «круглих столів», інтернет-конференцій, електронних консультацій тощо.

Глибоке вивчення процесу інституціоналізації громадських об'єднань в Україні потребує вивчення не лише законодавчої бази (правової інституціоналізації громадських об'єднань), але й фактичних даних щодо практики функціонування громадських інститутів (політичної інституціоналізації). З цією метою зібрано та проаналізовано інформацію про: рейтингові оцінки розвитку громадського суспільства в Україні; статистичні дані щодо кількості та ефективної діяльності організацій громадянського суспільства протягом останніх років; стан корупції та рівень довіри суспільства до громадських інститутів; сфери ефективної діяльності громадських об'єднань; фінансове забезпечення діяльності громадських об'єднань в Україні; організаційну спроможність та проблеми взаємодії структур громадянського суспільства з органами державної влади.

Кількісні показники та експертні оцінки свідчать про загальну позитивну тенденцію інституціонального розвитку громадських об'єднань. Тим не менш, спостерігається низька суспільна активність наявних громадських об'єднань і, як наслідок, їх слабкий вплив на державну політику. Простежується недостатня вмотивованість та компетентність активістів громадянського суспільства. При обмеженості кадрових, організаційних та фінансових ресурсів організації громадянського суспільства здійснюють переважно інформаційно-просвітницьку, експертно-аналітичну, моніторингову, правозахисну та благодійну діяльність. У 2013-2015 роках зафіксовано незначну кількість проведених громадських експертиз, спрямованих на оцінку роботи центральних органів виконавчої влади та обласних державних адміністрацій. Незначна частина експертиз присвячена актуальним проблемам суспільства. Відсутня практика обов'язкової та якісної звітності громадських об'єднань перед суспільством.

Аналіз фактичних даних щодо практичної взаємодії громадських об'єднань та держави в Україні показав, що, незважаючи на активний розвиток нормативно-правової бази, органи державної влади досить повільно набувають здатності забезпечити системну та результативну взаємодію із громадськістю. При співпраці важливі суспільно-значимі проблеми часто заміщуються «декоративними» питаннями та рішеннями. На консультаціях відбувається лише формальне обговорення і мінімальне врахування думки громадськості при схваленні важливих нормативно-правових документів та управлінських рішень. Вимоги, висунуті громадськістю, мають рекомендаційний, а не обов'язковий характер, а також простежується стійке небажання органів державної влади вносити їх на розгляд. Звітність органів державної влади щодо проведених консультацій з громадськістю та їх результатів має переважно інформаційно-повідомлювальний характер і не завжди відображає реальний стан речей. Якісні звіти оприлюднює лише незначна частина органів державної влади.

На основі аналізу емпіричних даних визначено внутрішні (суб'єктивні) та зовнішні (об'єктивні) причини низької інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні. Внутрішніми (суб'єктивними) причинами слід

вважати недоліки, притаманні самим громадським об'єднанням та представникам громадянського суспільства. До них віднесено: «грантоїдство»; патерналізм; корумпованість громадських об'єднань; низьку політичну культуру населення; створення фіктивних громадських об'єднань; популізм з боку активістів громадянського суспільства; низьку організаційну спроможність громадських об'єднань. Ці причини взаємопов'язані, а тому створюють комплексну систему перешкод, що суттєво ускладнює розвиток громадського суспільства в Україні і, звісно, потребують комплексного врегулювання.

Зовнішніми (об'єктивними) причинами повільної інституціоналізації та низької іституційної спроможності громадських об'єднань в Україні є процеси в суспільстві та державі, які прямо або опосередковано впливають на діяльність громадських інститутів. До них віднесено: низьку активність виконавчих органів з питань надання підтримки ГО; високий рівень політичного абсентеїзму в суспільстві; корупцію в державних установах; патерналізм з боку державних органів. Наслідком зазначених проблем, а також окремим недоліком, який заважає подальшому розвитку інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні, є невідповідність правової та політичної інституціоналізації, тобто розвитку законодавства та практики функціонування громадських інститутів, їх взаємодії з державою.

За результатами аналізу стану громадянського суспільства в Україні, особливостей інституціоналізації громадських об'єднань, а також їх взаємодії з державою, запропоновано рекомендації для досягнення ефективної і результативної взаємодії громадських об'єднань та органів державної влади: налагодження якісної та постійної комунікації; збільшення активності з боку громадськості для забезпечення громадського моніторингу і контролю за органами державної влади; посилення контролю з боку громадськості за дотриманням посадовими особами законодавства, виконавчої дисципліни та публічної звітності; посилення комунікації між громадськими об'єднаннями та суспільством через постійне оприлюднення звітів на веб-сайтах, видання аналітичної літератури, популяризацію громадських ЗМІ; вироблення прозорих механізмів фінансування громадських об'єднань з державного та місцевих бюджетів, розробка більш суворих методів контролю за використанням коштів та покарання за здійснення корупційних схем; вироблення та втілення нових інструментів взаємодії між державою і громадськістю, характерних для українського менталітету та особливостей місцевого громадянського суспільства; розширення повноважень Громадських рад, які б мали не лише дорадчі функції; здійснення аналізу та контролю над іноземними інвестиціями у сферу громадянського суспільства в Україні. Для залучення громадськості до процесу прийняття рішень, необхідно: владі регулярно звітувати перед суспільством про свою діяльність; створити умови для спільної діяльності моніторингових груп представників громадськості та органів державної влади в межах чинного законодавства; на основі аналізу результатів моніторингу громадським інститутам розробляти та вносити пропозиції щодо регулювання державної політики.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі очевидне зростання суспільного запиту на участь у суспільно-політичних процесах, що спричиняє розширення форм і механізмів участі і актуалізує питання розвитку й структурування громадянського суспільства. Істотна роль у цих процесах належить громадським об'єднанням, які є основним структурним компонентом громадянського суспільства та формою суспільної організації і структуризації. Крім функцій репрезентації суспільних інтересів та контролю за діями влади, що є фундаментальними для громадських інститутів, сучасні демократичні держави дозволяють організаціям громадянського суспільства розширювати свої функціональні можливості насамперед через надання суспільству якісніших соціальних послуг, які раніше забезпечували органи державної влади різних рівнів, а тепер частково перебираються громадськими інститутами. По-друге, громадські об'єднання все частіше виконують функцію структуризації населення, збільшуючи потенціал самоорганізації суспільства. Яскравим прикладом цього є події на Майдані Незалежності у Києві в 2013-2014 роках.

Розвиток функцій та суспільних повноважень громадських організацій створює передумови для пришвидшення їх інституціоналізації, розширення правових можливостей, удосконалення механізмів взаємодії з державою та суспільством. Процес інституціоналізації громадських об'єднань одночасно відбувається на двох рівнях: правовому – через оформлення законодавчих норм і процедур, у межах яких можуть функціонувати громадські об'єднання, та політичному (функціональному), де закладені юридичні можливості безпосередньо втілюються у життя. Обидва рівні інституціоналізації громадських об'єднань реалізуються через взаємодію з державою та державними інститутами.

Залежно від демократичності політичного режиму, механізмів, типів та форм взаємодії з громадськими організаціями держава може сприяти їх оформленню та функціонуванню або створювати перешкоди на шляху їх інституціоналізації. Така взаємозалежність відображена у моделях взаємодії громадських організацій з державою. Так, модель владарювання і підкорення, що застосовується у тоталітарних суспільствах, характеризується відсутністю правових механізмів для інституціоналізації громадських об'єднань, мінімізацією функцій громадських інститутів та контролем за їх діяльністю. Перехідна модель в авторитарних режимах характеризується наявністю суспільного запиту на діалог держави і громадянського суспільства, виробленням механізмів їх співпраці та взаємодії. Управлінська модель, притаманна демократичним країнам, передбачає функціонування органів громадянського суспільства як партнера держави, що потребує розвинених правових та організаційних форм і механізмів. Важливо, щоб правова та політична інституціоналізація громадських об'єднань відбувалися паралельно, тобто розвиток правових механізмів відповідав реальному стану суспільних потреб самоорганізації.

У демократичних країнах існують різні практики правової інституціоналізації громадських об'єднань. У загальному вигляді відмінності можна простежити відповідно до прийнятої в країні системи права – англосаксонської чи романо-германської. Основні відмінності полягають у верифікації та правовому оформленні громадських інститутів і рівня участі громадських організацій у політичному процесі. Так, у країнах загального права (Велика Британія, Канада, США тощо) ГО зазвичай класифікують на благодійні та суспільно корисні, причому діяльність благодійних організацій зазвичай підпадає під дію Податкового кодексу, а політична участь таких організацій значно обмежена. Неблагодійні та некомерційні організації часто не підлягають суворому регулюванню з боку держави. Вони можуть бути створені і діяти без реєстрації; можуть бути зареєстровані для взаємодії з іншими юридичними суб'єктами як компанії з обмеженою відповідальністю та отримати полегшений варіант податкового регулювання.

У країнах цивільного права, до яких відносять, зокрема, Німеччину, Францію, Швейцарію тощо, регулювання діяльності ГО є більш ліберальним. Основними формами громадських об'єднань є такі, що можуть слугувати власній або суспільній користі та фонди. Зазвичай положення, що стосуються політичної діяльності громадських об'єднань, відсутні в цивільних кодексах. Обмеження на політичну діяльність ГО накладаються через податки або адміністративне право, особливо якщо організація працює в галузі, що передбачає податкові пільги.

З розпадом СРСР та демократизацією значної кількості країн ЦСЄ в кінці 1980-х років почалася нова хвиля правової інституціоналізації громадських об'єднань, що триває дотепер. Це створює необхідність докладної класифікації при вивченні інституціоналізаційних процесів громадських об'єднань у світі з урахуванням культурних, соціальних та історичних особливостей країн, а не лише наявних у них правових систем. Цю задачу вирішує вивчення моделей взаємодії громадських об'єднань та держави, з-поміж яких вирізняють: англосаксонську (США, Канада, Великобританія), корпоративну (Франція, Німеччина, Швейцарія), скандинавську (Швеція, Данія, Фінляндія), середземноморську (деякі автори вважають, що до цієї моделі належить Італія, Іспанія, Португалія) моделі та окрема модель, до якої належать транзитні країни (деякі дослідники до цієї моделі відносять країни ЦСЄ та середземноморські країни). На підставі аналізу та порівняння правової бази щодо регулювання діяльності громадських об'єднань країн-представниць зазначених моделей в дисертації автором запропоновано додати до загальноприйнятої класифікації східноєвропейську модель, до якої належать країни ЦСЄ, зокрема Україна. Для сучасної східноєвропейської моделі характерне істотне поживлення громадянського суспільства, значне оновлення законодавства та його дозвільний характер, великий вплив екзогенних чинників (запозичення досвіду країн сталої демократії та їх фінансова підтримка), а також високий рівень бюрократизованості процедур і механізмів взаємодії держави і ГО.

Зазначені особливості характерні і для сучасної України, в якій активно ведеться робота із забезпечення правової та політичної інституціоналізації громадських об'єднань, вдосконалюється нормативно-правова база та створюються відповідні державні органи для налагодження взаємодії з органами громадянського суспільства. Протягом останніх років міжнародні експерти відзначають прогрес у розвитку громадянського суспільства в Україні; позитивні зміни в правовому середовищі, фінансовій життєздатності, здатності захищати інтереси громадян; збільшення підтримки з боку держави. Зазначені позитивні тенденції тісно пов'язані з реформуванням законодавства та наближенням до європейських стандартів після прийняття Закону України «Про громадські об'єднання» у 2013 році. Проте українське законодавство у сфері регулювання громадських об'єднань потребує подальшої гармонізації відповідно до вимог Європейського Союзу.

Однією з основних причин недосконалості законодавчого регулювання громадських організацій в Україні є загальна нестабільність політичної системи, часта зміна влади, відсутність традиції, спадкоємності та комплексності у процесі державної взаємодії із громадянським суспільством. Законодавство є неструктурованим, з великою кількістю прогалин та невідповідностей. Механізми взаємодії з органами державної влади часто не є дієвими для забезпечення реального впливу громадського сектору на суспільно-політичні процеси та реформи. Крім того, через незбалансоване нормативне регулювання все ще існує високий рівень бюрократизованості процедур реєстрації та звітності громадських об'єднань, відсутнє якісне податкове регулювання, єдиний реєстр тощо.

У свою чергу, громадський сектор в Україні є недостатньо сформованим та самостійним і не може запропонувати державі якісний соціальний продукт та механізми налагодження співпраці. Громадські об'єднання в Україні часто фінансово залежні від урядових програм або закордонних джерел фінансування. Незважаючи на значну кількість зареєстрованих громадських організацій, високий відсоток існує лише на папері, громадські об'єднання мають мінімальний вплив на ухвалення рішень. Постає і проблема недотримання або ж прямого порушення процедур взаємодії з громадськістю з боку держави. Наприклад, відбувається переформатування громадських рад через зміни їх складу та дострокове припинення повноважень консультативно-дорадчих органів в деяких органах виконавчої влади.

На основі аналізу законодавства, практики функціонування громадських об'єднань в Україні та їх взаємодії з державою можна зробити висновок про повільну інституціоналізацію та низьку інституційну спроможність громадських об'єднань в Україні. Суб'єктивними причинами цього явища є так зване «грантоїдство»; патерналізм з боку приватних осіб та установ-донорів; корумпованість ГО; низька політична культура та громадянська активність населення; створення фіктивних ГО; масовий популізм, низький індекс організаційної спроможності громадських об'єднань. Об'єктивними причинами низької інституційної спроможності ГО в Україні визначено процеси в суспільстві та державі, які опосередковано або прямо впливають на діяльність

ГО. До них можна віднести: низьку активність виконавчих органів в наданні підтримки та налагодженні взаємодії з представниками громадянського суспільства; політичний абсентеїзм в суспільстві; корумпованість державних установ; патерналізм з боку держави; невідповідність правової та політичної інституалізації громадських об'єднань в Україні.

З одного боку, в Україні вдосконалюється нормативно-правова база для функціонування громадянського суспільства. Однак громадські об'єднання не використовують всі легітимні можливості для здійснення своїх функцій та надання якісних суспільних послуг. З іншого боку, Революція Гідності та збройний конфлікт на Донбасі показали, що українське суспільство має великий потенціал для самоорганізації, активно відбуваються процеси горизонтального структурування громадянського суспільства. Використання цього потенціалу, подальший розвиток правової бази в країні, розвиток інструментів взаємодії держави та громадських об'єднань, спрощення процедур для функціонування громадських інститутів, зменшення рівня бюрократії державної системи в контексті загального курсу України на євроінтеграцію та введення європейських стандартів сприятимуть підвищенню інституційної спроможності громадянського суспільства в нашій державі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Петренко К.М. Інституціоналізація громадських об'єднань: вітчизняні практики та світовий контекст / К.М. Петренко // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 22. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 12. – С. 83-91.
2. Петренко К.М. Інституціоналізація громадських об'єднань та їх взаємодія з державною владою / К.М. Петренко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса ВНАН України. – 2014 / 2 (70), - С. 306-315.
3. Петренко К.М. Зарубіжні практики правової інституціоналізації громадських об'єднань / К.М. Петренко // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 22. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. 15. – С. 96 – 104.
4. Петренко К.М. Інституційне забезпечення діяльності громадських об'єднань в країнах Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) / К.М. Петренко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса ВНАН України. – 2015 / 2 (76), - С. 281 – 299.
5. Петренко К.М. Особливості інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні / К.М. Петренко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса ВНАН України. – 2015 / 4 (78), - С. 376 – 388.

6. Петренко Е.Н. Правовая и политическая институционализация общественных объединений: мировой опыт и Украина / Е. Петренко // Youth World Politic. – Чебоксары.: ООО «НИИ общественных и политических наук», 2013. - №3, - С. 39-48.
7. Петренко К. Особливості взаємодії громадських об'єднань та органів державної влади в Україні / К. Петренко // The Fifth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia (July 25, 2015). – «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. –Vienna, 2015. – pp. 37-45.
8. Петренко К.М. Моделі взаємодії громадських організацій і державної влади в Україні та світі / К.М. Петренко // «Дні науки філософського факультету – 2013», Міжн. наук. конф. (2013; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2013», 16-17 квіт. 2013 р.: [матеріали доповідей та виступів]/ редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – ч. 9. – С. 199-201.
9. Петренко К.М. Особливості взаємодії громадських об'єднань та державної влади: концепція інституційної спроможності / К.М. Петренко // «Дні науки філософського факультету – 2014», Міжн. наук. конф. (2014; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014», 15-16 квіт. 2014 р.: [матеріали доповідей та виступів]/ редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – ч. 8. – С.46-49.
10. Петренко К.М. Особливості правової інституціоналізації громадських об'єднань в світі / К.М. Петренко // Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем суспільних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12-13 вересня 2-14 року). – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2014. – С. 101-106.

АНОТАЦІЯ

Петренко К.М. Взаємодія громадських об'єднань та держави в Україні (інституційний аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України, Київ, 2016.

На захист винесено результати дослідження інституційних аспектів взаємодії громадських об'єднань та держави. Сформульовано авторське визначення поняття «інституційна спроможність» громадських об'єднань. Виокремлено та описано п'ять світових моделей взаємодії громадських об'єднань та держави: ліберальна, корпоративна, скандинавська, середземноморська та східноєвропейська (в т.ч. Україна). Детальний аналіз інституційних аспектів взаємодії держави і громадського суспільства – правової і політичної інституціоналізації громадських об'єднань в Україні дозволив зробити висновки про низький рівень інституційної спроможності громадських

об'єднань в нашій державі, з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні причини цього явища.

Ключові слова: громадське об'єднання, органи державної влади, політичний інститут, політична інституціоналізація, правова інституціоналізація, інституційна спроможність, модель взаємодії держави та громадських об'єднань, інструменти взаємодії держави та громадських об'єднань.

АННОТАЦІЯ

Петренко Е.Н. Взаимодействие общественных объединений и государства в Украине (институциональный аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, МОН Украины, Киев, 2016.

К защите представлены результаты исследования институциональных аспектов взаимодействия общественных объединений и государства. На основании анализа литературных источников, нормативных актов и научных теорий выделены и рассмотрены ключевые понятия, необходимые для раскрытия взаимодействия между государством и общественными институтами. Автором сформулировано определение термина «институциональная состоятельность» в контексте исследования общественных объединений – это результат взаимодействия общественных объединений и государства, который проявляется в способности общественных институтов выполнять возложенные на них функции (предоставлять социальные услуги) в определенных государством нормативных рамках. Теоретико-методологической основой рассмотрения процесса институционализации общественных объединений в контексте взаимодействия с государством стал новый институционализм.

Впервые в отечественной науке подробно проанализировано соотношение процессов правовой и политической институционализации общественных объединений, что является процессуальным отражением их взаимодействия с государством. Процессом установления нормативных рамок для развития общественных институтов в государстве служит правовая институционализация, которая реализуется «сверху вниз» или «снизу вверх». Политическая институционализация предусматривает формирование действенной разветвленной системы социальных институтов, выполняющих функции общественной защиты, самоорганизации и контроля. Доказано, что только при условии соответствия правовой и политической институционализации в стране общественные объединения имеют возможность демонстрировать высокие показатели институциональной состоятельности.

Был применен функциональный подход для анализа процедурных особенностей взаимодействия общественных объединений и государства в ряде стран мира через изучение соответствующих нормативно-правовых актов этих стран: конституционно-правовые основы институционализации общественных

объединений; нормативные подходы к определению и классификации неправительственных организаций, а также распределение их общественных и политических полномочий; правила регистрации общественных объединений; особенности и функции государственных органов, созданных для взаимодействия с общественными институтами; структура и требования к руководству общественных объединений, а также обязательная отчетность перед государством и санкции за нарушение правовых норм.

Результатом анализа стало выделение и описание мировых моделей институционального взаимодействия общественных объединений и государства (фактически – модели институционализации общественных объединений): либеральная, корпоративная, скандинавская, средиземноморская и восточноевропейская. Предлагаемая классификация мировых моделей опирается на теоретические концепции ведущих ученых по данной политологической проблематике. Обосновано принадлежность Украины к восточноевропейской модели через выделение характерных признаков процесса институционализации ее общественных объединений.

На основании проанализированного материала выделены внутренние (субъективные) и внешние (объективные) причины низкой институциональной состоятельности общественных объединений в Украине. Внутренними (субъективными) причинами следует считать «грантоедство»; патернализм; коррумпированность общественных объединений; низкую политическую культуру населения; создание фиктивных общественных объединений; популизм со стороны активистов гражданского общества; низкий индекс организационной состоятельности общественных объединений. К внешними (объективными) причинами отнесены: низкая активность исполнительных органов по вопросам оказания поддержки; высокий уровень политического абсентеизма в обществе; коррупция в государственных учреждениях; патернализм со стороны государственных органов. Следствием указанных проблем, а также отдельным недостатком, который мешает дальнейшему развитию институциональной состоятельности общественных объединений в Украине, является несоответствие правовой и политической институционализации общественных институтов.

Ключевые слова: общественное объединение, органы государственной власти, политический институт, политическая институционализация, правовая институционализация, институциональная состоятельность, модель взаимодействия государства и общественных объединений, инструменты взаимодействия государства и общественных объединений.

SUMMARY

Kateryna Petrenko. NGOs and State Interaction in Ukraine (Institutional Aspect). – Manuscript.

Thesis for the degree of doctor of philosophy in political science with specialization in 23.00.02 – political institutions and processes. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, MES (Ministry of Education and Science) of Ukraine, Kyiv, 2016.

The author presents for defense the results of research of the institutional aspects of NGOs and the state interaction. The authorial definition of NGOs "institutional capacity" has been formulated. Five world models of interaction between NGOs and state were determined and described: Liberal, Corporate, Scandinavian, Mediterranean and Eastern European (including Ukraine). Detailed analysis of institutional aspects of states and NGOs interactions – the legal and political institutionalization of NGOs in Ukraine led to conclusions about the low level of institutional capacity of NGOs in the country, finding out the objective and subjective reasons for this phenomenon.

Keywords: NGO, public authorities, political institution, political institutionalization, legal institutionalization, institutional capacity, models of interaction between state and NGOs, the tools of states and NGOs interactions.